

**O przekładach literatury polskiej
w Czechach i czeskiej w Polsce
Komentarz do bibliografii przekładów w 2014 roku
On translating Polish literature in the Czech Republic
and Czech literature in Poland
Commentary on the 2014 bibliography**

Dorota Żygadło-Czopnik

Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny, Instytut Filologii Słowiańskiej,
Zakład Bohemistyki, zydlo1@wp.pl

Data zgłoszenia: 27.03.2015 r. — Data recenzji i akceptacji: 14.05.2015 r.

Abstract: After the political transition in 1989 in the Czech Republic and Poland, there was a change in patronage over the mutual exchange in literature. Nevertheless, Polish-Czech relations in the field of literature and translation are in a quite good condition. In this commentary we limit ourselves to only presenting the reception of the Czech literature in Poland and Polish literature in the Czech Republic in the year 2014. The Polish and Czech literature finds its way into the consciousness of readers in the neighbouring country in several ways: through the translations of famous authors (books), as well as the translations of plays and poetry.

Key words: commentary, bibliography, translation, Polish and Czech literature.

Niniejszy komentarz prezentuje niektóre czynniki wpływające na ukazanie się tłumaczeń dzieł literatury polskiej w Czechach i czeskiej w Polsce. Przedstawiony stan badań obejmuje teksty opublikowane w 2014 r. i jest jedynie próbą opisanego kilku istotnych kryteriów. Dane pochodzą z udostępnionych zestawień przekładów *Bibliografia przekładów literatury polskiej w Czechach w 2014 roku* i *Bibliografia przekładów literatury czeskiej w Polsce w 2014 roku* autorstwa Katarzyny Cupały i Justyny Pastyrzyk-Ożyńskiej. Pozwalają one w dalszej ko-

lejności ocenić wielkość i jakość potencjalnego czytelnictwa literatury polskiej i czeskiej w Czechach i Polsce. Wśród wielu czynników istotną rolę odgrywają tu strategie wydawnicze oficyn zajmujących się publikacją przekładów oraz zaangażowanie i gusta tłumaczy. We wstępie do zbiorowej publikacji *Übersetzung als Medium des Kulturverstehens und sozialer Integration (Przekład jako medium rozumienia kultury i społecznej integracji)* jej redaktorzy stwierdzają:

tłumaczenia są powiązane z praktycznymi, politycznymi i moralnymi kwestiami kształtowania relacji społecznych. Przekład nie jest wówczas możliwie neutralnym przedstawianiem obcego i obcojęzycznego sensu, lecz ze względu na jego praktyczne zakorzenienie w rzeczywistych, społecznych, wymiennych relacjach stanowi mniej lub bardziej uzasadnioną formę interwencji, być może porozumienia i obustronnego ubogacenia, ale także ze względu na nierówność władzy i stosunek sił, narzędzie jednostronnej asymilacji¹.

Czynniki, które sprzyjają szerszej recepcji bądź powodują, że książki niektórych autorów nie są tłumaczone, można określić jako komercyjne, estetyczne i czasami polityczne. Przekład ma swoje miejsce w społecznej interakcji i musi uwzględniać pozajęzykowe zjawiska i tendencje obecne w świecie. Podobnie jak Wolfram Wilss i Lawrence Venuti, za istotne z nich Lucyna Wille uważa globalizację, specjalizację i technologizację, wskazując na wpływy tych fenomenów na praktykę przekładoznawczą².

Szczególnym momentem w dziejach Czech i Polski był 1989 r., który nie tylko wpłynął na kształt poznawanej i interpretowanej przeszłości, ale też z trudem budowanej wolności politycznej, społecznej, gospodarczej i kulturalnej³. Wspólnota losów i interesów sprzyjała życzliwemu oglądowi oraz poszukiwaniu dróg do wzajemnego poznania i zbliżenia. Historyk Roman Baron, analizując (zwłaszcza w ostatnim czasie) zagadnienia z pogranicza polskiej i czeskiej kultury, pisze:

Dostrzeganie w kulturze innego narodu pozytywnych wartości i treści oznaczało najczęściej warunek *sine qua non* wzajemnego zrozumienia i pojednania. Niemalże znaczenie w tym względzie należy również przypisać rzetelnemu opanowaniu języka, jako swoistego klucza do szeroko rozumianej kultury, tożsamości i mentalności innego narodu. W tym kontekście nie powinno szczególnie dziwić, iż wyjątkowa rola pośredników, budowniczych mostów czy

¹ Cyt. za: P. Chojnowski: *Socjologiczne odniesienia w pracach przekładowych Karla De-deciusa na przykładzie antologii „Nach der Sintflut”*. W: *Socjologiczne aspekty przekładu*. Red. P. Fast. Katowice—Warszawa 2004, s. 215.

² Zob. L. Wille: *Uniwersalistyczne implikacje teorii przekładu*. Rzeszów 2002.

³ Zob. B. Bakuła: *Współczesne debaty narodowe w Europie Środkowo-Wschodniej*. W: *Historie, społeczeństwa, przestrzenie dialogu. Studia postzależnościowe w perspektywie porównawczej*. Red. H. Gosk, D. Kołodziejczyk. Kraków 2014, s. 141—166.

„ambasadorów wzajemnego zrozumienia” na polu zbliżenia między narodami przypadała nieraz ludziom pióra⁴.

Ważny udział w tym względzie mają także tłumacze, literaturoznawcy, językoznawcy czy historycy, którzy wychodzą w badaniach poza granice własnej kultury narodowej. Najważniejszą rolę w relacjach wzajemnego poznawania się ludzi i narodów odgrywają przekłady książek. Zdaniem Marii Janion, upadek komunistycznego systemu zapoczątkował o wiele bardziej radykalną, głębszą przemianę, polegającą na przekształceniu obowiązującego od dwustu lat kulturowego paradygmatu⁵. Po transformacjach ustrojowych w 1989 r. w obu krajach zmieniły się warunki mecenatu nad wzajemną wymianą kulturową w zakresie literatury. Na przełomie XX i XXI w. globalne procesy transferu osób, towarów i idei są wynikiem otwarcia granic, które do tej pory były szczelnie zamknięte. Obecnie przestały być nieprzekraczalnymi barierami, funkcjonują jednak jako strefy wzajemnych kontaktów. Według Józefa Zarka, gdy przeszkody te znikły na przykład w Czechach, „pojawiły się [...] ograniczenia wynikające z powrotu do zasad rynkowych. Ilość przekładów z języka polskiego mocno spadła, choć sytuacja w porównaniu z innymi językami (zwłaszcza słowiańskimi) i tak jest relatywnie niezła”⁶. Rynek wydawniczy w Polsce i w Czechach zdominowała ogromna liczba tłumaczeń z popularnej literatury światowej (literatury Europy Zachodniej czy Ameryki Północnej).

Jednak literatura sąsiedniego kraju, wbrew rozpowszechnionym stereotypom, ma w programach wydawnictw czeskich i polskich swoje stałe miejsce. Jeżeli różni wydawcy zarówno w Polsce, jak i w Czechach wkraczają w ten obszar, gdzie oscyluje się między marginalizacją a skazaniem na subwencje, to czynią to w dużej mierze z podobnych powodów — są nimi ciekawość rzeczy nieznanych i zaskakujących, chęć bliższego poznania sąsiadów, przekonanie, że w Europie Środkowej czekają na odkrycie wielcy narratorzy, pisarze mający nam coś do powiedzenia, książki współtworzące zapis wspólnej europejskiej pamięci. W Czechach 30% wszystkich nowo wydanych książek stanowi literatura tłumaczona, a w Polsce 46%. Przywołane przez Izabelę Mroczek dane statystyczne (*O przekładach literatury czeskiej na język polski po 1989 roku*) potwierdzają, że „z tłumaczeniami literatury czeskiej na język polski po 1989 roku nie jest tak źle, jak z przekładami z innych literatur słowiańskich — np. macedońskiej czy bułgarskiej”⁷.

⁴ R. Baron: *Ambasadorowie wzajemnego zrozumienia. Niedocenieni twórcy pomostów między polską i czeską kulturą (XIX—XX w.)*. Studia i szkice. Toruń 2013, s. 7.

⁵ Zob. M. Janion: *Szanse kultur alternatywnych*. „Res Publica” 1991, nr 3, s. 107—110.

⁶ J. Zarek: *O literaturze polskiej w Czechach i jej współczesnych czeskich interpretacjach*. W: *Literatura polska w świecie. Obecności*. T. 3. Red. R. Cudak. Katowice 2010, s. 139.

⁷ I. Mroczek: *O przekładach literatury czeskiej na język polski po 1989 roku*. W: *Podzwonne dla granic. Polsko-czeskie linie podziałów i miejsca kontaktów w języku, literaturze i kulturze*. Red. J. Lipowski, D. Żygadło-Czopnik. Wrocław 2009, s. 191.

W połowie lat 90. XX w. wyraźnie zaznaczył się wpływ komunikacji masowej na życie i hierarchie literackie. Stopniowo zaczęła dominować postawa konformistyczna zarówno wobec odziedziczonego systemu wartości oraz kultury literackiej, jak i wobec idei rynku jako zasadniczej miary, miejsca spotkania elitarnego z egalitarnym, wartości artystycznych z walorami komercyjnymi, twórcy z publicznością. Funkcjonowanie rynku książki i jego wpływ na poziom czytelnictwa w Polsce stanowi przedmiot badań Przemysława Czaplińskiego, Krzysztofa Uniłowskiego, Kingi Dunin czy Roberta Ostaszewskiego⁸. Analizie i statystyce rynku książki w Czechach dużo uwagi poświęca Jiří Trávniček⁹. Od początku lat 90. minionego wieku czeski i polski rynek książki przeszedł podobną drogę zmian. Szybko nastąpił rozpad monopolu państwa i doszło do powstania dużej liczby małych wydawnictw i księgarń (często niedużych firm łączących funkcje redaktora, wydawcy, dystrybutora i księgarza w jednej osobie)¹⁰. Rynek książki każdego z tych państw ma własną specyfikę. Czechy charakteryzuje bardziej rozwinięta infrastruktura w stosunku do liczby ludności. Zaskakująco wysoka jest liczba stałych czytelników i liczba corocznie publikowanych tytułów. Czeski rynek trapią nierozwiązane problemy systemowe (zwłaszcza systemu finansowego), stosunki między wydawcami, dystrybutorami i sprzedawcami detalicznymi, ale także brak równowagi w sprzedaży poszczególnych tytułów. Natomiast Polska ma bardziej stabilny rynek, który jest podzielony między kilku dużych „graczy” (głównie z udziałem kapitału zagranicznego) oraz dobrze rozwinięty system promocji. W Polsce książka bardziej niż gdziekolwiek uważana jest za „produkt” przeznaczony do sprzedaży. Zjawisko to ma niebagatelny wpływ na inne elementy rynku książki — poczynając od małych, niezależnych wydawców, a kończąc na zmniejszeniu znaczenia krytyki literackiej.

Należy pamiętać, że sukces tytułu na rodzimym rynku wydawniczym ma również bezpośrednie przełożenie na jego szansę na tłumaczenie i publikację za granicą. Edgar de Bruine, znany agent literacki promujący literaturę czeską na rynkach zagranicznych, podkreśla:

Pro překlad do cizího jazyka je rozhodující kvalita knihy, grant je vítaný, pro malé nakladatele nutný. Pro vydání samotné je klíčový překladatel. V případě české literatury zastává skoro vždy roli toho, kdo titul u nakladatele prosazuje,

---

⁸ Zob. P. Czapliński: *Powrót centrali. Literatura w nowej rzeczywistości*. Kraków 2007; K. Uniłowski: *Skądinąd. Zapiski krytyczne*. Bytom 1998; *Polityka literatury*. Red. K. Dunin. Warszawa 2009; R. Ostaszewski: *Etapy*. Olsztyn 2008.

⁹ Zob. J. Trávniček: *Česká čtenářská krajina ze statistického pohledu*. „Host” 2011, č. 1.

¹⁰ „Knižní kultura se po listopadu 1989 stala první oblastí kultury, kde došlo ke komplexní transformaci do změněných společensko-ekonomických podmínek. První soukromé nakladatelství vzniklo již v prosinci 1989. Stal se jím dnes již renomovaný nakladatelský dům Paseka”. J. Císař: *Knižní obor v českých zemích po 2. světové válce*. Dostupne w Internecie: <http://www.sckn.cz/ckt/index.php> [Data dostępu: 5.03.2015 r.].

někdy v součinnosti s literárním agentem nebo tuzemským nakladatelem, jindy na vlastní pěst. Podpora překladatelů z češtiny je ovšem ze strany českého státu minimální¹¹.

Kontext rynku księgarskiego, mediów i „przemysłu językowego” jest szczególnie ważny dla twórczości przede wszystkim młodych autorów i ich tłumaczy. Stanowią oni bowiem pierwsze pokolenie w tym regionie, które musiało się w pełni dostosować do wymagań „biznesu księgarskiego”, jednocześnie zajmując wobec niego bardzo krytyczne stanowisko. W książce Miloša Řezníka *Stručná historie států. Polsko* (2002) na temat wzajemnych kontaktów, w tym także kulturalnych, między Polską i Czechami czytamy:

Četné kontakty se rozvíjely — po určitém útlumu na počátku 90. let — i v oblasti kulturní, zde je však třeba poznamenat, že vzájemná „výměna” je vzhledem k potenciálním možnostem obou prostředí poměrně slabá¹².

Sytuacja obecności literatury czeskiej w Polsce i polskiej w Czechach w obiegu czytelniczym państw wzajemnie z sobą sąsiadujących po transformacji kulturowej jest interesująca, ale i często zaskakująca. Leszek Engelking, znany polski tłumacz literatury czeskiej, dostrzega:

Naše kultury mají mnoho společného, ale zároveň jsou i velmi rozdílné. Česká literatura je úplně jiná, a právě to je pro Poláky zajímavé. Obecně vzato, spočívá rozdíl v tom, že novodobá česká kultura je za první kulturou plebejskou, za druhé kulturou města. Polská je naopak kulturou šlechtickou, a vlastně především kulturou venkova. Jistě¹³.

Osoby zainteresowane tematem mogą znaleźć na rynku księgarskim wiele materiałów oraz książek z zakresu obu literatur. Lenka Vítová zwraca uwagę, że obok wzajemnych licznych przekładów literatury pięknej, „bylo jen po roce 1989 vydáno — přiznám se, že k mému překvapení — už několik desítek knih na toto téma. Veskrze aktuální kontext problematiky přirozeně udal další důležitý zdroj informací o současném stavu naší vzájemné kulturní receptce — internet”¹⁴. Wie-

---

¹¹ Wywiad B. Bellovej z D. Blatną i E. De Bruinem: *S literárními agenty o vydávání českých knih v zahraničí: Bez grantu ani ránu*. Dostępny w Internecie: <http://www.novinky.cz/kultura/salon/347954-s-literarnimi-agenty-o-vydavani-ceskych-knih-v-zahranici-bez-grantu-aniranu.html> [Data dostępu: 5.03.2015 r.].

¹² M. Řezník: *Česko-polské vztahy*. In: M. Řezník: *Stručná historie států. Polsko*. Praha 2002, s. 217.

¹³ Wywiad Jiříego Trávníčka i Miroslava Balaštika z Leszkiem Engelkingiem: *Novodobá česká kultura je kulturou plebejskou, polská šlechtickou...* „Host” 2000, č. 3, s. 29.

¹⁴ L. Vítová: *Hranice po hranicích. Česko-polská a polsko-česká kulturní receptce po roce 1989*. W: *Podzwonne dla granic...*, s. 193.

le informacji znaleźć można na stronach poszczególnych wydawnictw, a przede wszystkim w bieżących recenzjach pojawiających się w prasie i na stronach internetowych (np. www.iliteratura.cz, www.polonistyka.cz, www.polskyinstitut.cz, www.obecprekladatelu.cz, www.novinka.pl, www.czechlit.cz.pl, www.czechozydek.wordpress.pl, www.czechfil.com), jednak ich charakter jest nietrwały, dlatego też nie wpływają one znacząco na poziom recepcji.

Wydawnictwa polskie i czeskie, przede wszystkim ze względów finansowych, w swych planach wydawniczych rzadko uwzględniają autorów z krajów sąsiednich. Jednak warto podkreślić, że w Polsce mamy wydawnictwa i księgarnie specjalizujące się w wydawaniu i dystrybucji przekładów dzieł południowych sąsiadów (wrocławskie wydawnictwa Afera, Good Books i Książkowe Klimaty z serią Czeskie Klimaty). Inne oficyny prowadzą serie wydawnicze dedykowane literaturze czeskiej (m.in. wrocławskie wydawnictwo Atut z serią Literatura Czeska). Przekłady czeskich książek ukazywały się od 1989 r. między innymi: w Pograniczach, W.A.B., Czułym Barbarzyńcy Press, PIW, Zysku i S-ka, Świecie Literackim, Wydawnictwie Literackim, Znaku, Dwóch Siostrach, Wydawnictwie Czarne czy Wydawnictwie 7/8. Czeska literatura do świadomości polskiego czytelnika dociera w postaci tłumaczeń znanych czeskich pisarzy (książkowe), tłumaczeń dramatów i poezji.

Liczba nazwisk czeskich pisarzy znanych w Polsce jest dość długa. Do 1989 r. były wydawane przekłady dzieł mniej lub bardziej akceptowanych przez reżim artystów, jak: Božena Němcová, Jiří Wolker, Marie Majerová, Jaroslav Hašek, Karel Čapek czy Jan Otčenášek. Z biegiem lat lista ta rozszerzyła się o kolejne nazwiska (wielu artystów to dysydenci) — Milan Kundera, Václav Havel. Wyjątkową pozycję w ostatnich latach zdobył Milan Kundera. Na język polski zostały przetłumaczone wszystkie jego powieści i eseje, czyli także te, które zostały napisane w języku francuskim i nie ukazały się w ojczystym języku autora. W dniu 1 kwietnia 2014 r. pisarz ten obchodził swoje 85. urodziny. Kundera wciąż unika prasy i nie udziela zgody nawet na krótką rozmowę. Leszek Engelking uważa, że bezdyskusyjnie Milan Kundera, Bohumil Hrabal i oczywiście Jaroslav Hašek to najpopularniejsi czescy autorzy w Polsce. Niestety, „a tím to vlastně končí”¹⁵, jak podkreślił w wywiadzie udzielonym Jiřiemu Trávníčkovi i Miroslavowi Balaščíkovi.

Dobłą wiadomością jest to, że polscy wydawcy, krytycy literaccy i czytelnicy stopniowo odkrywają, że jedynymi czeskimi pisarzami nie są Milan Kundera, Bohumil Hrabal i Václav Havel. Bohemistyka polska po 1989 r. przeżywa nową falę zainteresowania czeską literaturą¹⁶. Bohemiści nie zapominają o tematach do tej pory poruszanych (teraz je pogłębiają), ale przede wszystkim pociągają

¹⁵ Wywiad Jiřiego Trávníčka i Miroslava Balaščíka z Leszkiem Engelkingiem: *Novodobá česká kultura je kulturou plebejskou, polská šlechtickou...*, s. 30.

¹⁶ Zob. P. Poslední: *Hranice dialogu. Česká proza očima polské kritiky 1945—1995*. Praha 1998.

ich „białe plamy”, czyli „nezmapovaná místa”¹⁷, które po otwarciu politycznym można wreszcie swobodnie badać. Veronika Forková dostrzega, że „k nejvyhledávanějším obdobím patří druhá polovina 20. století s přesahem do doby válečné a předválečné”¹⁸. Powoli znawcy literatury czeskiej w Polsce koncentrują swoje badania nad twórczością dotyczącą problematyki nowej rzeczywistości (Bohumil Hrabal, Milan Kundera), ale krąg tematów się rozszerza i coraz intensywniej pojawia się w tych rozważaniach, a także przekładach, twórczość autorów dotychczas nieznanych czy „okrajových”¹⁹, jak: Michal Ajvaz, Egon Bondy, Jakub Deml, Viktor Fischl, Jiří Gruša, Jiřina Hauková, Josef Hiršal, Daniela Hodrová, Jiří Kratochvíl, Věra Linhartová, Vladimír Macura, Josef Škvorecký, Jáchym Topol, Oldřich Wenzl, Ivan Wernisch i inni. W księgarniach znajdziemy, oprócz publikacji Bohumila Hrabala, Jaroslava Haška i Milana Kundery, książki Petry Hůlovej, Jaroslava Rudiša, Jana Balabána, Markéty Pilátové czy Radki Dene-markovej. Czeska poezja już tradycyjnie gorzej dociera do polskiego czytelnika, niestety była i jest mniej wydawana, rzadko wspominana w powszechnym druku (w odróżnieniu od polemik na temat prozy), sporadycznie pojawia się w tekstach naukowych. Samodzielne tomiki współczesnych czeskich poetów właściwie się nie ukazują. Wyjątek stanowią publikacje wydawnictwa Atut, którego nakładem ukazały się między innymi tomiki Sylvy Fischerovej i Violi Fischerovej. Na szczęście z pomocą „przychodzą” tu antologie, pisma literackie i Internet.

Autorów polskich wydają w Czechach duże wydawnictwa, takie jak: Akropolis, Mladá Fronta, Odeon, Votobia, Labirynt, Lidové noviny, Host, Paseka, Dokořan: Maj oraz mniejsze oficyny: Protimlův, Fra, Brána, Argon, Aurora, Laser-books, Triáda czy Zoner Press. W ostatnich latach wśród czeskich studentów slawistyki obserwujemy wzrost zainteresowania literaturą i kulturą polską. Słowa uznania w tym względzie należą się niezyczącemu już polonistce Ludvíkowi Štěpánovi (zm. 2010, Brno), Marii Sobotkovéj (Ołomuniec) czy trzem tłumaczkom i propagatorkom najnowszej prozy polskiej — Barze Gregorovej, Luci Zako-palovej i Michale Benešovej (Praga). Wszystkie trzy wymienione Panie wytrwale promują młodych polskich artystów i artystki, zarówno w swoich przekładach, jak i licznych recenzjach w prasie tradycyjnej czy mediach elektronicznych. Wspólne dla pokolenia młodych polskich pisarzy i pisarek jest — oprócz doświadczenia historycznego i wyraźnie krytycznego oglądu społecznego — eksperymentalne podejście do płaszczyzny językowej tekstu. Cechuje ono twórczość znanych w Czechach polskich artystów: Wojciecha Kuczoka, Doroty Masłowskiej, Mirosława Nahacza, Michała Witkowskiego, Sylwii Chutnik, czy reprezentujących bardziej klasyczny styl narracji i konstrukcji tekstu — Jacka Dehnela, Mikołaja

¹⁷ V. Forková: *Skupina 42 — nové básnické symboly v polské recepci po roce 1989*. In: *Hodnoty a hranice. Svět v české literatuře, česká literatura ve světě. Otázky českého kánonu*. Red. S. Fedrová. Praha 2006, s. 234.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

Łozińskiego i Łukasza Dębskiego, którzy byli do pewnego stopnia pod wpływem eksperymentów językowych swojego pokolenia. W 2014 r. wydawnictwo Argon wydało powieść Sylwii Chutnik *Cwaniary* (*Potvory*, tłum. Michala Benešová), wydawnictwo Fra jej tekst *Kieszonkowy atlas kobiet* (*Kapesní atlas žen*, tłum. Martina Bořilová, Barbora Gregorová, Jan Jeništa, Lucie Zakopalová), wydawnictwo Odeon opublikowało powieść Doroty Masłowskiej *Kochanie, zabiłam nasze koty* (*Zabila jsem naše kočky, drahá*, tłum. Barbora Gregorová).

Ostrawskie wydawnictwo Protimluc regularnie wydaje twórczość polskich autorów. W 2014 r. były to następujące tytuły: Krzysztofa Vargi *Trociny* (*Piliny*, tłum. Jan Faber), Franciszka Nastulczyka *Przewodnik ślepego psa* (*Průvodce slepého psa*, tłum. Lenka Kuhar Daňhelová), Roberta Rybickiego *Dar meneli* (*Dar lůzrů*, tłum. Petr Motýl), Justyny Bargielskiej *Zbiór wierszy* (*Píšeš básně?*, tłum. Lucie Zakopalová). W Ostrawie ukazuje się kwartalnik „Protimluc — revue pro kulturu”, którego redaktor Jiří Macháček od 2005 r. publikuje poezję polską w przekładach, między innymi Jana Fabera czy Michaela Alexy. W czasopiśmie tym na stałe zagościła rubryka przekładów z języka polskiego. Kwartalnik ukierunkowany jest na czeską twórczość literacką, uzupełnioną tekstami autorów z Polski, Węgier, Słowacji i innych krajów. Jiří Macháček za główną zaletę literatury polskiej uważa jej „inność”:

je hodně jiná. Nejen *Mrtvé body* či Darek Foks, ale i další polští autoři představují úplně jiný literární svět, který budeme muset teprve pomalu objeovat. Mnohé z toho, co dnes polská literatura nabízí, v české chybí. I snaha o rozrušení samotných literárních postupů a hledání nových, které je například u Darka Fokse, ale částečně i u Rudnického, naprosto jednoznačné. Záměrná, řekl bych až „nehorázná”, práce s jazykem, což je pro překladatele strašný oříšek. Právě v tom může současná polská literatura českého čtenáře oslovovat²⁰.

W 2014 r. „Protimluc — revue pro kulturu” popularyzowało poezję Leszka Engelkinga i Adama Zagajewskiego (nr 1—2/2014 i nr 3—4/2014). Polskie czasopismo literackie „Tekstualia” przedstawiło w 2011 r. naszym czytelnikom, we współpracy z tym ostrawskim magazynem literackim, odsłonę najnowszej literatury czeskiej. W czwartym numerze „Tekstualiów” ukazały się teksty czeskich pisarzy, eseistów i krytyków literackich. Wybór przygotował Jiří Macháček w przekładach Leszka Engelkinga, Doroty Dobrew, Olgi Czernikow i Kamili Szymańskiej. Inicjatywa polsko-czeska wpisała się w ramy międzynarodowego projektu Czasopismo w Czasopiśmie.

Polska Oficyna Wydawnicza ATUT działa od 1993 r. Jest niezależną firmą prywatną, założoną i prowadzoną przez Witolda Podedwornego. Warto zwrócić uwagę, że to wrocławskie wydawnictwo stawia sobie za cel prezentowanie twór-

²⁰ Wywiad Michały Benešovej z Jiřim Macháčkiem: *Popularita neoznačuje fenomén*. „Literární noviny” 2008, č. 8, s. 17.

czości młodych czeskich autorów, dopiero walczących o uznanie krytyki nie tylko na scenie międzynarodowej, ale i na własnym rynku księgarskim. Tego rodzaju działania wydawnicze wydają się szczególnie istotne jako próba dokumentacji prądów literackich w czasie ich powstawania, bez czekania na opinie krytyków czy nominacje do nagród. Podobne zadanie stawiają sobie pisma literackie, które okazjonalnie publikują wiersze czeskich poetów urodzonych w latach 70. i 80. XX w. (między innymi: Jana Těsnohlídka, Ondřeja Buddeusa, Kateřiny Rudčenkovej). ATUT specjalizuje się w książkach naukowych i popularnonaukowych, ale wydaje także literaturę piękną. Większość publikacji tego wydawnictwa związana jest z tematyką pogranicza kulturowego polsko-czesko-niemieckiego. Seria Literatura Czeska (razem 16 publikacji) ma za zadanie przybliżyć czytelnikowi polskiemu to, co w dziedzinie literatury dzieje się współcześnie u naszych południowych sąsiadów. Antologie poezji i dramatu, wybory wierszy, powieści oraz zbiory opowiadań, które wychodzą w tej oficynie przedstawiają dorobek twórców młodych, lecz również utwory tych artystów, których nazwiska były w komunistycznej Czechosłowacji skazane na zapomnienie. Wśród czeskich autorów Oficyny Wydawniczej ATUT znaleźli się między innymi: Přemysl Rut, Radka Denemarková, Ota Filip, Viola Fischerová, Sylva Fischerová, Václav Havel, Jiří Kolář, Jiří Kratochvíl, Pavel Brycz, Vratislav Effenberger, Tomáš Přidal czy Karel Michal. Niestety, w 2014 r. twórczość czeskich autorów nie była prezentowana przez oficynę Witolda Podedwornego.

W Polsce już od czterech lat funkcjonuje Wydawnictwo Afera, skoncentrowane głównie na publikowaniu twórczości współczesnych czeskich autorów. Na stronie internetowej Wydawnictwa czytamy:

Czechy to bliski nam kraj, gdzie nie brakuje talentów literackich. Stąd nasze duże zainteresowanie pisarzami zza południowej granicy. Wynajdujemy najciekawsze nowości, pozycje bestsellerowe i uhonorowane prestiżowymi nagrodami. Wprowadzamy na polski rynek czeskich autorów spoza ograniczonego mainstreamu. [...] Znajdą Państwo u nas m.in. książki najlepszego obecnie czeskiego humorysty Petra Šabacha; uznanego za najlepszego czeskiego pisarza dekady Jana Balábána; młodej zdolnej autorki Petry Soukupovej; coś dla dzieci i fanów języka czeskiego [...] ²¹.

Założycielka Wydawnictwa Julia Różewicz została wyróżniona prestiżową nagrodą translatorską, co roku przyznawaną przez „Literaturę na Świecie”. Tłumaczka otrzymała nagrodę w kategorii Nowa Twarz (2013), za przekład książki *Plastikowe M3, czyli czeska pornografia (Umělohmotný třípokoj)* autorstwa Petry Hůlovej. W 2014 r. w półfinale „Angelusa” znalazła się książka Emila Hakla *Zasady śmiesznego zachowania (Pravidla směšného chování)* w przekładzie Ró-

²¹ Informacja od wydawcy dostępna w Internecie: <http://www.wydawnictwoafera.pl/> [Data dostępu: 5.03.2015 r.].

zewicz. Organizowana przez miasto Wrocław Literacka Nagroda Europy Środkowej „Angelus” jest jedną z najważniejszych nagród w dziedzinie twórczości prozatorskiej tłumaczonej na język polski. W ciągu roku Afera wydaje od trzech do czterech tytułów. Zdaniem Dany Blatnej, znanej agentki literackiej promującej literaturę czeską na rynkach zagranicznych, wielkim szczęściem dla literatury czeskiej było założenie tego polskiego wydawnictwa: „Julia Różewiczová umí nejen knihy přeložit a prodat, ale také propagovat. Dokáže to roztočit”²². W 2014 r. Różewicz przetłumaczyła książki Pavla Šruta *Lichožrouti se vracejí* (*Niedoparki powracają*), Kateřiny Tučkovéj *Žitkovské bohyně* (*Boginie z Žitkovéj*) i Václava Klauza *My, Evropa, svět* (*My, Europa i świat*). Zazwyczaj druk tekstu Afera zaczyna od nakładu dwóch tysięcy egzemplarzy, a następnie dodrukowuje tytuły cieszące się zainteresowaniem czytelników.

W 2014 r. na polskim rynku książki zapoczątkowało swoją działalność Wydawnictwo Stara Szkoła. Do priorytetowych celów tego wydawnictwa należy propagowanie przede wszystkim czeskich pisarzy, którzy dotychczas nie zostali zaprezentowani polskiemu czytelnikowi. Stara Szkoła zadebiutowała w styczniu 2015 r. powieścią Evžena Bočka *Ostatnia arystokratka* (*Poslední aristokratka*), w przekładzie bohemy i tłumacza Mirosława Śmigiełskiego, który w latach 2008–2010 był redaktorem naczelnym magazynu „Pan Slavista”. Książka Bočka zawiera wszystko, czego oczekujemy od prozy naszych południowych sąsiadów — humor, autoironię i dystans. Czeski autor nawiązuje do najlepszych rodzimych tradycji humoru literackiego: Jaroslava Haška, Zdeňka Jirotki oraz Michala Viewegha. *Ostatnia arystokratka* otrzymała w Czechach nagrodę za najśmieszniejszą powieść roku i stała się jednym z największych bestsellerów ostatnich lat (70 000 sprzedanych egzemplarzy). Powieść doczekała się w Czechach kontynuacji. Druga część *Arystokratka w ukropie* (*Aristokratka ve varu*) jest już w przygotowaniu Starej Szkoły. Mirosław Śmigiełski w swoim dotychczasowym dorobku przekładowym ma teksty między innymi: Ludvíka Vaculíka *Świnki morskie* (2008, *Morčata*), Oty Pavla *Bajka o Raszku* (2009, *Pohádka o Raškovi*)²³ oraz Bohumila Hrabala (opowiadania w zbiorze *Perelka na dnie. Rozmowy*). Wiosną 2015 r. nakładem Starej Szkoły ukaze się powieść *Lucynka, Macoszka i ja* (*Lucka, Maceška a já*) autorstwa Martina Reinera — tegorocznego laureata prestiżowej Nagrody im. Josefa Škvoreckiego i zwycięzcy ankiety „Lidových novin”. Warto wspomnieć, że pisarz ankietę wygrał z niespotykaną wcześniej przewagą. Natomiast na jesień planowane jest wydanie powieści Ludvíka Vaculíka *Siekiera* (*Sekyra*) — bez wątpienia jednej z najważniejszych książek literatury czeskiej XX w.

²² Zob. I. Hartman: *O současné české spisovatele je zájem v Polsku i v Americe*. Dostępne w Internecie: <http://archiv.ihned.cz/c1-63518650-ceska-literatura-polsko> [Data dostępu: 5.03.2015 r.].

²³ *Świnki morskie* i *Bajka o Raszku* ukazały się jako numer specjalny magazynu „Pan Slavista”. Niestety, nie były dostępne w księgarniach. Można je było kupić u wydawcy na: www.pan-slavista.pl.

Rodzi się obawa, czy obok wydawnictw Książkowe Klimaty, Afera, Atut i innych na polskim rynku książki jest jeszcze miejsce dla kolejnego małego wydawnictwa specjalizującego się w literaturze czeskiej. Dzięki rozdrobnionym, ale energicznym inicjatywom takich instytucji nie zamarła obecność polskiej literatury w Czechach i czeskiej w Polsce. Znaczącą rolę w przybliżaniu spraw polskich i czeskich, w tym literatury, odgrywają również czasopisma. Przede wszystkim są to w Polsce: „Bohemistyka”, „Literatura na Świecie”, „Fa-art”, „Dekada Literacka”, „Tygodnik Literacki”, „Tygiel Kultury”, „Krasnogruda”, „Almanach Prowincjonalny”, „Dialog”, „Czas Kultury”, „Fraza”, „HA!ART”, „Opcje”, „Akcent”, „Chimera”, „Pobocza” czy czasopismo internetowe „Viridarium Poetyckie”. Z kolei w Czechach są to: „A2: kulturní čtrnáctideník”, „Aluze”, „Analogon”, „Listy”, „Babylon”, „Host”, „Labirynt revue”, „Pandora”, „Plav. Měsíčník pro světovou literaturu”, „Proglas”, „Protimlův”, „Tvar”, „Souvislosti”, „Kontexty” czy „Řád”.

Czasopismo o bogatej tradycji „Literatura na Świecie” opublikowało kilka numerów poświęconych czeskiej literaturze, np.: nr 8–9/1989, nr 9/1990, nr 8–9/1991, nr 10–12/1992, nr 11/1993, nr 9/1994, nr 3/1996, nr 1–2/1997, nr 7/1997, nr 5–6/1999, nr 12/2001, nr 3–4/2007, nr 11–12/2008. Ukazały się w nich tłumaczenia z dzieł: Václava Havla, braci Čapkův, Bohuslava Reynka, Jana Skácela, Vratislava Effenbergera, Miroslava Holuba, Jana Vladislava, Ivana Wernischa, Jiříego Grušy, Libuše Moníkovéj, Oty Filipa, Bohumila Hrabala czy Josefa Škvoreckiego²⁴. W 2014 r. to zainteresowanie, niestety, zmalało na rzecz literatury etiopskiej, niemieckiej, węgierskiej czy austriackiej. Pociuszające jest jednak to, że w ogóle w Polsce wychodzą numery czasopism w całości poświęcone czeskiej kulturze. Z „Literaturą na Świecie” związani byli wybitni polscy tłumacze z języka czeskiego, jak poeta i literaturoznawca Leszek Engelking, redaktor i dziennikarz Andrzej Jagodziński, eseista i dziennikarz Aleksander Kaczorowski, poeta Zbigniew Machej czy tłumacz Piotr Godlewski. Brak jednak sygnałów, które potwierdzałyby, że i nasza kultura w podobnym stopniu interesuje czytelników nad Wełtawą. Nawiasem mówiąc, dotkliwie brakuje czeskiej wersji polskiego czasopisma „Literatura na Świecie”, ponieważ ani „Svět literatury”, ani „Plav” czy „Labyrint” szeroko ujmujący światową sztukę i literaturę nie mogą zastąpić niewydawanego od 1996 r. przeglądu literatury zagranicznej „Světová literatura”.

W Polsce 2014 r. był oczywiście rokiem jubileuszowym. Obchodziliśmy 100. rocznicę urodzin Bohumila Hrabala (dokładnie 28 marca). Czeskie Centrum w Warszawie przygotowało serię inicjatyw poświęconych jednemu z najważniejszych pisarzy XX w.: wystawy, spotkania literackie, konkurs tłumaczeniowy,

²⁴ Działalność tego właśnie czasopisma stała się impulsem dla znanego czeskiego polonisty Petra Posledního do napisania książki *Taktika přepisu. Połští autoři v časopise Světová literatura*. Červený Kostelec 2013.

konferencję naukową, filmowe przeglądy i teatralne monodramaty. W tym czasie głośnieym echem odbił się nad Wełtawą antyhrabalowski bunt uczniów gimnazjum w Nymburku, rodzinnym mieście Bohumila Hrabala. Tamtejsi gimnazjaliści zaprotestowali przeciwko planom dyrekcji, która w związku z przypadającą w tym roku 100. rocznicą urodzin autora *Zbyt głośnej samotności* postanowiła nadać szkole jego imię. List protestacyjny przeciw tej decyzji podpisało kilkuset uczniów. Tymczasem w Polsce obchodom rocznicowym towarzyszyło duże zainteresowanie życiem i twórczością czeskiego artysty ze strony czytelników i specjalistów.

W Polsce do końca marca, w poznańskiej Bibliotece Raczyńskich, pokazywane były fotografie Hrabala i okładki jego książek w różnych tłumaczeniach. Emitowany był też film dokumentalny o pisarzu. Z Poznania wystawa trafiła do Krakowa, gdzie 3 kwietnia odbyła się premiera polskiego wydania przewodnika *Praga z Hrabalem oraz podróż śladami pisarza po Czechach i Morawach (Cesty s Bohumilem Hrabalem)* i spotkanie z jego autorem Tomášem Mazalem. Wspomniana publikacja jest nie tylko opowieścią o życiu i twórczości Bohumila Hrabala, ale także przewodnikiem po miejscach związanych z nim i jego utworami. Jak wyjaśnia autor we wstępie: „chciałem, aby ten przewodnik nie pełnił jedynie funkcji turystycznej, albo — lepiej to ujmując — turystyczno-literackiej, ale również mógł być samodzielną lekturą, stanowić pendant do monografii Bohumila Hrabala”²⁵. Książkę Mazala przetłumaczył Jakub Pacześniak, polski poeta i tłumacz z języka czeskiego. W jego przekładzie ukazało się w 2003 r. *Auteczko: ballada (Autičko, wyd. 2. w 2009 r.)* Bohumila Hrabala. Na podstawie tego tekstu miała miejsce inscenizacja w Teatrze Nowym w Poznaniu w 2005 r., w reżyserii i wykonaniu Aleksandra Machalicy.

Wydawnictwo Czuły Barbarzyńca Press przygotowało z okazji tej okrągłej rocznicy kilka ciekawych publikacji związanych z czeskim pisarzem, a wśród nich wznowienie tomu wczesnych opowiadań autora *Perelka na dnie. Rozmowy (Perlička na dně. Hovory)*. Przekładów dokonali: Cecylia Dmochowska, Helena Gruszczyńska-Dębska, Edward Madany, Jan Stachowski, Mirosław Śmigiel-ski, Józef Waczków i Emilia Witwicka. Zbiór zawiera jednaście znakomitych opowiadań Bohumila Hrabala, prawdziwych narracyjnych perełek, w których przypadkowe spotkania i przelotne rozmowy odsłaniają na chwilę głębię ludzkich namiętności i tęsknot. W książce odnaleźć można ważne postaci i wątki powracające w prozie Hrabala we wciąż nowych odsłonach. W grudniu 2014 r. wydawnictwo opublikowało kolejny tekst pisarza — *Miasteczko, w którym czas się zatrzymał (Městečko, kde se zastavil čas)*, którego autorem przekładu jest zmarły w 2010 r. historyk Piotr Godlewski. Jako znawca i tłumacz literatury czeskiej oraz słowackiej przełożył między innymi dzieła Bohumila Hrabala,

²⁵ T. Mazal: *Praga z Hrabalem oraz podróż śladami pisarza po Czechach i Morawach*. Tłum. J. Pacześniak. Warszawa 2014, s. 11.

Milana Kundery i Karla Čapka. Książka Hrabala *Miasteczko, w którym czas się zatrzymał* to jeden z najwybitniejszych tomów prozatorskich pisarza z wyraźnymi wątkami autobiograficznymi, sięgający do wspomnień z rodzinnego Nymburka. W 2014 r. Wojciech Soliński, wrocławski polonista, tłumacz i czechofil, przetłumaczył wyjątkowy dla twórczości Hrabala tekst *Złocieńka (Kopretina)*, z ilustracjami Agaty Dębickiej, który ukazał się dzięki wydawnictwu Czuły Barbarzyńca Press (także księgarnia i klubokawiarnia działająca w Warszawie i Krakowie). Warszawskie wydawnictwo, którego patronem od 1995 r. i ulubionym autorem jest Bohumil Hrabal, stawia sobie między innymi za cel organizowanie wydarzeń artystycznych związanych z promowaniem dobrej literatury. W Czechosłowacji to szczególnie w dorobku Hrabala opowiadanie po raz pierwszy zostało opublikowane w 1965 r. W Polsce uroczą bajką dla dzieci o pięknej i mądrej krowie została wydana w 100. rocznicę urodzin słynnego pisarza, który bynajmniej nie kojarzy się z literaturą dziecięcą. Czeski pisarz w trakcie wywiadu rzeki z młodym węgierskim dziennikarzem Laszlem Szigetim wspominał:

Napisałem kiedyś na zamówienie bajkę dla dzieci, nosiła tytuł *Złocień*, wyszła w Młodej Froncie w 1962 roku. Umieściłem ją nawet w jednym zbiorze, bo myślałem wtedy o dzieciach, ale poza tym jednym razem nigdy nie przyszło mi do głowy, żeby pisać dla dzieci, ponieważ ja zawsze mam przed sobą jakąś książkę, którą muszę napisać²⁶.

Oficjalna premiera *Złocieńki* odbyła się w dn. 23.10.—26.10.2014 r. podczas Międzynarodowych Targów Książki w Krakowie. Jesienią Uniwersytet Warszawski, we współpracy z praskim Uniwersytetem Karola i Czeskim Centrum, zorganizował konferencję naukową dedykowaną Hrabalowi (17.11.—18.11.2014 r.). Drugi dzień konferencji poświęcony został niemalże w całości zagadnieniu tłumaczenia tekstów Hrabala. Podczas debaty spotkali się tłumacze: Jan Stachowski, Dorota Dobrew, Aleksander Kaczorowski i Maciej Mętrak. Konferencja połączona została z obchodami 25. rocznicy aksamitnej rewolucji w Czechosłowacji. Wydarzenia w związku z 100. rocznicą urodzin pisarza odbyły się też w innych miastach Polski, między innymi: w Gdańsku, Bielsku-Białej, Szczecinie, Wrocławiu, Krakowie i Toruniu. W 2014 r. Czeskie Centrum oraz sekcja literatury czeskiego Instytutu Teatralnego ogłosiły międzynarodowy konkurs tłumaczeniowy imienia szwajcarskiej bohemistki Susan Roth (1950—1997), którego wyniki zostały podane 31.03.2015 r.

W Czechach w 2014 r. na falach znanej stacji radiowej Wełtawa wiele miejsca poświęcono polskiej kulturze — mówiono po polsku i o Polsce, a literatura odegrała tu główną rolę. Bardzo interesujący był projekt, w którym prezen-

²⁶ B. Hrabal: *Drybling Hidegkutięgo, czyli rozmowy z Hrabalem*. Tłum. A. Kaczorowski. Izabelin 2002, s. 28.

wano współczesne polskie opowiadania. Każdy z dwunastu tłumaczy dla radia wybrał i przetłumaczył jedno z opowiadań. Audycje na temat pracy tłumacza poprowadził Petr Vidlák. W rozmowach udział wzięła najbardziej doświadczona czeska tłumaczka Helena Stachová (autorka około 200 przekładów) oraz tłumaczki młodszej generacji Bara Gregorová i Lenka Kuhar Daňhelová. Regularna audycja *Osudy* została poświęcona losom poszczególnych tłumaczy literatury polskiej w Czechach. Milena M. Marešová od stycznia prowadziła cykliczny program na temat polskiej poezji od jej początków po XX w. Słuchacze czeskiej stacji Wełtawa polską poezję współczesną poznawali wraz z poetą i redaktorem Milošem Doležalem. Drugą dominantą tematyczną całorocznego programu, oprócz poezji, był teatr. Przygotowano programy poświęcone jego historii, których autorem był Jan Hyvnar, ale także specjalnie na potrzeby projektu napisane zostały i zaprezentowane nowe sztuki teatralne. Jednym z najważniejszych wydarzeń Polskiego Roku w stacji Wełtawa były zaprezentowane przez nią trzy sztuki współczesnych polskich dramaturgów: Małgorzaty Sikorskiej-Miszczuk, Michała Walczaka i chyba najbardziej znanej w Czechach polskiej pisarki Olgi Tokarczuk.

Mariusz Szczygieł, autor książek o Czechach, po które chętnie sięgają zarówno Polacy, jak i Czesi, otrzymał w 2014 r., w Ambasadzie RP w Pradze, Odznakę Honorową „Bene Merito”. To polskie odznaczenie cywilne, nadawane, przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych, zostało ustanowione jako zaszczytne honorowe wyróżnienie nadawane obywatelom polskim oraz obywatelom państw obcych za działalność wzmacniającą pozycję Polski na arenie międzynarodowej. Obok Andrzeja Sapkowskiego, Mariusz Szczygieł jest najpopularniejszym polskim autorem w Czechach. W 2014 r. ukazał się już po raz osiemnasty *Gottland* (*Gottland*, tłum. Helena Stachová) i zbiór reportaży *20 lat nowej Polski w reportażach według Mariusza Szczygła* (*20 let nového Polska v reportážích podle Mariuše Szczygla*, tłum. Michała Benešová, Barbora Gregorová, Helena Stachová, Lucie Zakopalová), których pomysłodawcą, autorem układu i komentarza był właśnie Mariusz Szczygieł. Wśród autorów znaleźli się: Irena Morawska, Joanna Sokolińska, Joanna Wojciechowska, Karol Podgórski, Włodzimierz Nowak, Wojciech Staszewski, Edyta Gietka, Ewa Winnicka, Witold Szablowski, Marcin Kołodziejczyk, Anna Fostakowska, Wojciech Bojanowski, Paweł Piotr Reszka, Jacek Antczak, Artur Pałyga, Lidia Ostałowska, Tomasz Kwaśniewski, Katarzyna Surmiak-Domańska, Paweł Smoleński, Jacek Hugo-Bader, Grzegorz Sroczyński, Wojciech Tochman i Mariusz Szczygieł. Wybór zawiera 26 historii, zapisanych przez najlepszych polskich reporterów. Stanowi osobisty wybór reportaży Szczygła o tym, gdzie zaczęła się i dokąd doszła nowa Polska. W Polsce tekst ten miał swoją premierę w 2009 r.

W dn. 15.05.—18.05.2014 r. na stoisku Instytutu Polskiego, podczas targów książki i festiwalu literatury „Svět knihy 2014” (Praga-Výstaviště), obok nowości wydawniczych, czekali na czytelników niezwykle goście: dwie utalentowane

pisarki Sylwia Chutnik i Justyna Bargielska oraz legenda polskiego undergroundu Robert Brylewski. Sytuacja literatury polskiej na czeskim rynku wydawniczym wygląda trochę inaczej niż literatury czeskiej w Polsce. Oczywiście, pewne trendy pozostają niezmiennie, bo dyktują je zupełnie pozaliterackie prawa rynku. Mamy na myśli przede wszystkim to, że ukazuje się znacznie więcej przekładów książek prozatorskich niż tomików poetyckich. Tłumaczone i wydawane są także dzieła autorów młodego pokolenia, między innymi: Doroty Masłowskiej czy Michała Witkowskiego powieść *Margot* (*Margot*, tłum. Pavel Peč, 2014). W ostatnich latach ukazało się kilka samodzielnych tomików poetyckich współczesnych polskich autorów, jak: Darka Foksa, Genowefy Jakubowskiej-Fijałkowskiej, Marcina Świetlickiego, Ryszarda Krynickiego, Wisławy Szymborskiej, Wojciecha Bonowicza, Jacka Dehnela, Mariusza Grzebalskiego czy Michała Sobola. Czeskiemu czytelnikowi jest znacznie łatwiej dotrzeć do polskiej poezji powojennej niż czytelnikowi polskiemu do poezji czeskiej. Polscy poeci pojawiają się regularnie w czeskim Internecie. Ważnym portalem literackim, na łamach którego często goszczą Polacy, jest www.iliteratura.cz.

Zdaniem Václava Buriana (zm. 2014 r.), czeskiego polonisty, znanego tłumacza między innymi twórczości Czesława Miłosza i Andrzeja Stasiuka, oraz wieloletniego redaktora legendarnych już „Listów”, to popularność dobrej klasy czytadeł ze średniej półki stanowi o zainteresowaniu literaturą danego kraju. Nie spodziewane odejście Václava Buriana w 2014 r. wywołało liczne reakcje i wspomnienia ze strony jego kolegów i przyjaciół. Jiří Severa opracował szczegółową biografię tego ołomunieckiego tłumacza, niestrudzonego popularyzatora polskiej literatury i kultury, redaktora, dziennikarza i poety, która została zamieszczona na portalu Spisovatelé&Literatura (<http://spisovatele.upol.cz/vaclav-burian>).

Václav Burian nie był akademickim polonistą — raczej polonofilem. Publikował w licznych polskich czasopismach: „Tygodnik Powszechny” (dla którego pracował jako czeski korespondent), „Literatura na Świecie”, „Kresy”, „Tygiel Kultury” czy „Przegląd Artystyczno-Literacki”. Pierwsze przekłady Buriana wychodziły w samizdacie już w latach 80. Ukazywały się felietony z Polski, eseje, recenzje, refleksje, ale także wiersze jego autorstwa publikowane głównie w czasopiśmie „Ječmínek” (1981—1987), którego był współzałożycielem. Przełożył wówczas twórczość najwybitniejszych polskich autorów, oprócz Miłosza, byli to między innymi: Tadeusz Konwicki, Edward Stachura, Rafał Wojaczek, Leszek Kołakowski, Stanisław Barańczak, Witold Gombrowicz czy Sławomir Mrożek²⁷. Polski noblista Czesław Miłosz był postacią dominującą wśród artystów, którymi

²⁷ Krótki wybór przekładów Václava Buriana z literatury polskiej: Cz. Miłosz: *Svědeciví poezie: Šest přednášek o neduzích našeho věku* (1992); Cz. Głombik: *Český novotomismus třicátých let: Inicativy, kulturní kontext, polemiky* (1995); K. Wojtyła: *Prameny a ruce: Básně a poetické meditace* (1995, wraz z Ivetą Mikešová); Ch. Schmeruk: *Dějiny literatury jidiš* (1996); J. Tazbir: *Protokoly sionských mudrců: Pravda nebo podvrh?* (1996); Cz. Miłosz: *Traktáty a přednášky ve verších* (1996); Cz. Miłosz: *Pejsek u cesty* (2000); A. Stasiuk: *Jak jsem se*

interesował się Burian w swojej twórczości naukowej i przekładowej. W jego publikacjach dużo miejsca zajmuje też badanie zjawiska polskiego drugiego obiegu. Ostatnią publikacją z 2014 r. w tłumaczeniu Buriana jest zbiór wierszy poety i krytyka literackiego Krzysztofa Lisowskiego *Nicoto, zmiz (Nicości znikaj)*. Promocja tomu odbyła się 5 czerwca 2014 r. w Ołomuńcu. Dzień wcześniej Václav Burian odebrał w Ambasadzie Polskiej w Pradze Medal Wdzięczności, który jest symbolicznym podziękowaniem obywatelom Czech za odwagę osobistą i pomoc udzieloną opozycji demokratycznej w Polsce, która odgrywała w jego życiu i twórczości ważną rolę od lat 70. minionego wieku aż po 2014 r. Otrzymał również Nagrodę im. Zbigniewa Dominiaka, przyznaną za przekłady poezji polskiej na języki słowiańskie, w 2007 r. oraz Odznakę „Zasłużony dla Kultury Polskiej”.

W dn. 24 kwietnia 2014 r. wszystkie literackie i kulturalne portale oraz czasopisma w Czechach odnotowały informację o śmierci Tadeusza Różewicza, którego twórczość była dobrze znana w kraju naszych sąsiadów. Na język czeski jego utwory tłumaczyła Vlasta Dvořáčková — poetka i polonistka. Przygotowała ona wybór z poezji Różewicza — *Uprostřed života* (1958), *Rozhovor* (1962), *Jak světlo pavučinou* (1995) — oraz ostatni zbiór w języku czeskim prezentujący życie i twórczość poety *Mezi apokalypsou a-* (2004), przetłumaczyła jego teksty prozatorskie — *V nejkrásnějším městě světa* (1964), *Smrt v starých kulisách* (1972) — i sztuki teatralne — *Hry* (1983), *Bílé manželství* (1992). Dwa dramaty przetłumaczył także Jaroslav Simonides. W wywiadzie dla czasopisma „Host” (2011, nr 5) z okazji Roku Czesława Miłosza Vlasta Dvořáčková, mówiąc o „wielkich mistrzach” polskiej poezji XX w., zaznaczyła:

Różewicz odmítl nápadné a četné básnické ozdoby, pravidelné sloky, rýmy. Výsledkem byl „nahý, holý verš”, právě to, co úporně hledal: „volání na druhého člověka”, překonávání vlastní i cizí osamělosti. I Miłoszovi byla Różewiczova poezie blízká. Několik jeho básní přeložil a ve svých přednáškách v Americe seznamoval s nimi své posluchače²⁸.

W Polsce Vlasta Dvořáčková została wyróżniona prestiżową nagrodą Transatlantyk, przyznaną przez Instytut Książki za popularyzację literatury polskiej na rynku światowym przez tłumaczenia na języki obce. Transatlantyk jest nie tylko nagrodą dla wybitnych ambasadorów polskiej literatury, ale ma na celu również integrowanie środowisk tłumaczy literatury polskiej oraz historyków i krytyków literackich. Wręczenie statuetki oraz nagrody w wysokości 10 tys. euro

stal spisovatelem (2004); Cz. Miłosz: *Miłoszova abeceda* (2005); J. Andrychovyč — A. Stasiuk: *Moje Evropa* (2009, wraz z T. Vašutem).

²⁸ Wywiad Lucii Zakopalovej z czterema tłumaczami literatury polskiej: Jiřím Červenką, Josefem Mlejnkem, Václavem Burianem i Vlastą Dvořáčkovą: *Hovory o básnické řeči*. „Host” 2011, č. 5, s. 95.

odbyło się 13 maja 2011 r. w Operze Krakowskiej, podczas II Festiwalu Czesława Miłosza. W swoim dużym dorobku translatorskim czeska tłumaczka ma, oprócz dzieł Tadeusza Różewicza i Czesława Miłosza, także twórczość Zbigniewa Herberta i Wisławy Szymborskiej. Tłumaczyła również dzieła klasyków literatury polskiej: Henryka Sienkiewicza, Elizy Orzeszkowej, Jana Andrzeja Morsztyna, Stefana Żeromskiego, Adama Mickiewicza, Jarosława Iwaszkiewicza.

Publikacje literatury polskiej na terenie Czech w 2014 r. stanowią 43 pozycje prozatorskie autorstwa 41 polskich twórców, wśród których znajdują się utwory literatury starszej (np. twórczość Heleny Mniszkówny, Stefana Żeromskiego) i najnowszej (np. twórczość Sylwii Chutnik, Doroty Masłowskiej). Dla porównania, w tym samym czasie w Polsce ukazało się 18 publikacji książkowych 15 autorów czeskich. Przekłady z obszaru liryki stanowią przede wszystkim wybory dokonane z inicjatywy tłumaczy. W Czechach ukazał się zbiór wierszy Justyny Bargielskiej *Píšeš báseň?* ze słowem wstępnym tłumaczki Luci Zakopalovej. Twórczość tej poetki była już wcześniej tłumaczona na język czeski. Wiersze Bargielskiej pojawiły się na łamach czasopism „A2” (2011, nr 21), „Protimluv” (2012, nr 1–2) i „Souvislosti” (2012, nr 1) wraz z wywiadem *Vyhližím každý verš* oraz w *Antologii současné české poezie* (2011). Josef Mlejnek, znany tłumacz literatury polskiej, dokonał wyboru wierszy Tadeusza Gajcego *Zády opřen o věčnost*, który ukazał się z okazji 70. rocznicy powstania warszawskiego. Słowo wstępne przygotował Maciej Ruczaj. W tłumaczeniu Jaroslava Šubrta opublikowany został poemat *Oleandr* Marcina Kurka, wydany w 2010 r. w Warszawie jako drugi tom serii poetyckiej „Zeszyty Literackie”, nagrodzony jesienią tego samego roku przez Fundację im. Kościelskich (Szwajcaria). Ostatnią publikacją z obszaru liryki w przekładzie Vacláva Buriana, a zarazem pierwszą pozycją polskiego poety na czeskim rynku, był zbiór wierszy Krzysztofa Lisowskiego *Nicoto, zmiz*, który zawiera także liczne „czeskie” motywy i opiewa znanych czeskich poetów — Vladimíra Holana, Miroslava Holuba i Karela Kryla. Z poezji dawnej wyszedł tomik Jana Andrzeja Morsztyna *Divy lásky*, w tłumaczeniu Vlasty Dvořáčkovéj. W wydawnictwie Protimluv ukazał się duży wybór dotychczasowej twórczości polskiego poety, tłumacza literatury czeskiej i słowackiej, Franciszka Nastulczyka zatytułowany *Průvodce slepého psa*, w tłumaczeniu Lenki Kuhar Daňhelovej. Na początku lipca 2014 r. w ostrawskim klubie Atlantik, w ramach czeskiej wersji Miesiąca Autorskiego Czytania, odbyła się premiera tomu Roberta Rybickiego *Dar lůzrů*, w przekładzie Petra Motýla. Tłumacz David Zelinka przetłumaczył i opatrzył komentarzem zbiór utworów Edwarda Stachury *Člověk — nikdo*, który ukazał się w wydawnictwie Malvren. W tym dużym zbiorze (552 s.) po raz pierwszy w całości na język czeski zostały przetłumaczone prozy, opowiadania, wiersze i poemat polskiego artysty. Łącznie w 2014 r. w Czechach opublikowano 8 zbiorów poetyckich polskich poetów. Obraz literatury polskiej kreowany był głównie przez przedstawicieli prozy bądź poezji współczesnej. Niestety, w tym samym roku na polskim rynku książki nie ukazał się ani jeden zbiór poezji cze-

skiej. Zarówno po polskiej, jak i po czeskiej stronie poezja była tłumaczona i publikowana na łamach czasopism kulturalno-literackich. Spośród tytułów, które wydano drukiem w 2014 r., najmniejszy procent stanowiły przekłady literatury dziecięcej i dramatów.

Obdarzenie nowych autorów uwagą krytyki przyczyniło się bez wątpienia do wzrostu prestiżu literatury czeskiej w Polsce i polskiej w Czechach. Jednak indywidualna recepcja pojedynczych tłumaczeń nie może zbudować całościowego obrazu, wskazać jej jednostkowości. W ostatnich latach w Polsce wydaje się rocznie ponad 10 tytułów współczesnej literatury czeskiej. Należy podkreślić, że nie są to jedynie książki autorów bardzo znanych i nagradzanych, które w kraju odniosły sukces komercyjny, jak Petra Šabacha i Kateřiny Tučkovéj. Dla recepcji literatury polskiej w Czechach i czeskiej w Polsce charakterystyczny zdaje się fakt, że przyswaja się poszczególne utwory. Można cieszyć się pewną liczbą tłumaczeń, ale przeciętny odbiorca nie potrafi wyrobić sobie odpowiedniego poglądu na temat kształtu całości tych literatur. Może nawet należałoby mówić o pewnej przypadkowości dobieranych publikacji. Oczywiście, kilku czeskich i polskich pisarzy cieszy się dużym uznaniem czytelników i krytyków w krajach ościennych. Przykładem może być tu twórczość Jáchyma Topola, który jest najpopularniejszym czeskim pisarzem w Polsce, czy Mariusza Szczygła — najpopularniejszego polskiego pisarza w Czechach. Cieszy fakt, że obecnie można zaobserwować wzrostową tendencję publikowania przekładów literatury czeskiej i polskiej w kraju sąsiednim, ponieważ wzrasta też potrzeba umocnienia i dopełnienia obrazu tych kultur w świadomości polskiego i czeskiego odbiorcy, pewnego „stereotypu kulturowego, który społeczność czytająca przyswaja wraz z przybywaniem kolejnych tekstów”²⁹. Być może należałoby się zastanowić nad kryteriami decydującymi o wyborze (lub odrzuceniu) książek czy autorów. Jaki wpływ mają na te decyzje wybory estetyczne, względy komercyjne, koniunktury polityczne, co decyduje o wysokości nakładów? Sądzić można, że decydują indywidualne, prywatne, osobiste preferencje i zamiłowania, pomaga tradycja wzajemnych kontaktów (z czym w przypadku polsko-czeskich relacji mamy do czynienia). Mimo tego otwarcia, przeciętny odbiorca w Polsce i Czechach wie o literaturze sąsiadów raczej niewiele. W artykule Piotra Semka pt. *Několik poznámek na téma česko-polského kulturního dialogu. Úskalí polské čechofilie* czytamy:

je už všeobecně známou skutečností, že v polsko-českém „setkávání” vládne v dnešní době jistá disproporce. Zatímco v Polsku je česká kultura skoro až módní záležitostí, opačným směrem to příliš neplatí. [...] Ve skutečnosti je totiž polská čechofilie v mnoha ohledech povrchní, a dokonce ideologicky motivova-

²⁹ K. Wołek: *Obecność trzeciej kultury w przekładzie małych literatur. Na przykładzie literatury chorwackiej*. W: *Nieznane w przekładzie*. Red. M. Konieczna-Twardzikowa. Kraków 2006, s. 171.

ný jev. Zkrátka Češi někteří Poláci milují ne kvůli nim samotným, ale proto, že se jim to hodí k vyřizování vnitropolských účtů [...]»³⁰.

O Republice České, Czechach, české literaturze, sztuce czy filmie funkcjonują w Polsce pewne ustalone wyobrażenia, co wywołuje wrażenie, że kulturę česką i Czechův należy w polskim środowisku niezawodnie identyfikować. Zjawisko to ma głębszą naturę, gdyż „Poláci často v Čechách hledali něco, co by doplňovalo jejich dominantní kulturu, kdežto Češi oslovovali spíše ti Poláci, kteří — českým způsobem — dokázali vnímat s ironií a odstupem i největší polské národní „posvátnosti“, třeba mariánskou zbožnost”³¹.

W historii państw wzajemnie z sobą sąsiadujących niekiedy miały całe dziesięciolecia, zanim tłumaczenie ukazało się na rynku księgarskim. Zjawisko to otrzymało w ostatnich dziesięcioleciach w niemieckiej terminologii historyków literatury nazwę *Phasenverschiebung* — „przesunięcie okresów rozwojowych”³². Zdaniem Antonína Měšťana, chodzi tu także o różne tradycje kulturalne oraz ideowe w Czechach i w Polsce³³. Obecnie nie mamy do czynienia z tym zjawiskiem, ponieważ zarówno literatura polska, jak i česká w ostatnich latach są dość regularnie przenoszone na grunt obcy i ich pozycja jest stabilna. Na rynku polskim i českim można zaobserwować ogólną prawidłowość, mianowicie literatura współczesna przeważa liczbą tłumaczonych dzieł nad literaturą dawną.

³⁰ P. Semka: *Několik poznámek na téma česko-polského kulturního dialogu. Úskalí české čechofilie*. „Kontexty” 2014, č. 1, s. 18.

³¹ Ibidem.

³² A. Měšťan: *Czeskie przekłady współczesnej literatury polskiej*. W: *Przekład literacki. Teoria. Historia. Współczesność*. Red. A. Nowicka-Jeżowa, D. Knysz-Tomaszewska. Warszawa 1997, s. 282.

³³ Ibidem.

Dorota Żygadło-Czopnik

**O překladech polské literatury v České republice
a české v Polsku
Komentovaná bibliografie za 2014 rok**

Resume

Historie česko-polských vztahů je dlouhá. Rok 1989 nesporně přinesl epochální změnu i z hlediska česko-polských vztahů. Teprve tehdy se Češi a Poláci stali svéprávnými sousedy. Územní spory se neobnovily, obě země navíc pojily vzájemné sympatie kulturních i politických elit. Česko-polské vztahy jsou nyní nejlepší za posledních tisíc let. Tato studie, ač rozsahem nevelká, usiluje podat ucelený obraz vzájemných kulturních a jazykových vztahů obou národů za 2014 rok. Lze ji tedy hodnotit jako cenný příspěvek k této problematice. Bibliografie je rozdělena

do dvou částí, z nichž první uvádí *Bibliografia przekładów literatury polskiej w Czechach w 2014 roku* a druhá *Bibliografia przekładów literatury czeskiej w Polsce w 2014 roku*, obě části obsahují překladovou literaturu. Zpracovaná bibliografie není výhradně věnována knihám, zahrnuje také časopisy i internetové stránky. Konečným záměrem celého projektu je prostřednictvím série „Przekłady Literatur Słowiańskich” poskytnout odborné i laické veřejnosti vyčerpávající seznam publikací — překladů české a polské literatury za rok 2014 vydaných na území České republiky a Polska.

Klíčová slova: komentář, bibliografie, překlad, polská a česká literatura.

Dorota Żygadło-Czopnik

**On translating Polish literature in the Czech Republic
and Czech literature in Poland
Commentary on the 2014 bibliography**

Summary

The history of Polish-Czech dealings is long. There is no doubt that the year 1989 brought epochal changes in Polish-Czech relations. Only then did the Czechs and Poles become rightful neighbours. Territorial disputes are a nonissue and the two countries are connected to each other with mutual affection of the cultural and political elite. Czech-Polish relations are the best they have been in over a thousand years. This publication, although small in scale, is intended to provide a full picture of the cultural and linguistic relationship between the two nations for the year 2014. It can be viewed as a valuable contribution to this issue. The bibliography is divided into two parts, where the first includes, *The bibliography of the translated works of Polish literature in the Czech Republic in 2014*, and the second one includes, *The bibliography of the translated works of Czech literature in Poland in 2014*. Both parts include translated literature. The bibliography is devoted not only to books, but also takes into account periodicals and websites. The ultimate goal of the whole project was to provide both the experts and readers, through the series „Slavic Literature Translations”, with a comprehensive list of translated works of Polish and Czech literature published in Poland and the Czech Republic in the year 2014.

Key words: commentary, bibliography, translation, Polish and Czech literature.